

Dr. Steinberger Sarolta (1875–1966) és az ártatlanság vélelme

Bóka Dalma oh.¹ ▪ Zsák Brúnó dr.² ▪ Göndör Éva dr.²

¹Pécsi Tudományegyetem, Általános Orvostudományi Kar, Pécs

²Széchenyi István Egyetem, Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Kar, Győr

1. ábra | Dr. Steinberger Sarolta (1875–1966)

Dr. Steinberger Sarolta volt az első orvosnő, aki hazánkban szerezte meg orvosi diplomáját [1]. Mindez 1900 novemberében történt, de azt ezen az ünnepélyes alkalmon biztosan nem gondolta, hogy orvosi működésével összefüggésben a tárgyalóteremben is meg kell majd védenie magát, be kell bizonyítania, hogy orvosi tevékenysége során szakszerűen járt el. Mindezt több évtizedes tapasztalattal a háta mögött, életének 63. esztendejében (1. ábra).

Tárjuk fel, miként zajlott ez az eljárás, mi volt a központi vizsgálendő kérdés, és milyen ítéleteket hoztak a bíróságok [2]. Mielőtt ezt megtennénk, tekintsük át, hogy ki is volt ő.

Steinberger Sarolta 1875-ben született Tiszaújlakon, középiskolai tanulmányait magántanulóként végezte, érettségét a kolozsvári református kollégiumban tett [3].

Mint a korabeli orvosi tanulmányokat folytatni kívánó nők jelentős része, ő is Zürichben kezdte meg az egyetemi stúdiumait, majd miután hazánkban is megnyílt az orvosi kar a nők előtt, itt folytatta tanulmányait [4, 5]. A végzést követően tanulmányútra ment, majd a Tauffer Vilmos professzor által vezetett szülészeti és nőgyógyászati klinikán helyezkedett el; ezalatt közölte az *Orvosi Hetilap* tudományos melléklete az orvosnők történetéről szóló – Mélanie Lipinska dr. 1900-ban megjelent, francia nyelvű könyvének alapuló – cikksorozatát [6]. Később az Országos Társadalombiztosító Intézetnél (OTI) vállalt munkát.

A vizsgálat és a kezelés

Az első, magyar (budapesti) egyetemen tanult és végzett orvosnő 1936-ban az – 1927. évi XXI. törvénycikkkel létrehozott – OTI kötelékében dolgozott nőgyógyászati osztályvezető orvosként. A budapesti, VII. kerületi Csengery utcai rendelőintézetben május 1-jén vizsgált meg egy fiatal asszonyt, akinél „a terhessége 3-ik hónapjának megfelelő nagyságú” méhet tapintott, de a páciens azt mondta, hogy egy hónapja nem volt menstruációja. A doktornő (az ellentmondás feloldása, az áldott állapot vagy a méh izomfala megvastagodásának gyanúja miatt) egy hét múlva újra meg akarta vizsgálni, de ezt az alkalmat a várandós nő elmulasztotta, az újabb vizsgálatra csak május 22-én jelentkezett. Ekkor azonban vizsgálatra nem került sor, mert a „belei nagyon teltek voltak”, így hashajtót kapott azzal az utasítással, hogy másnap jelenjen meg. Ezt megint elmulasztotta, majd május 29-én 18 órakor találkoztak újra, amikor egy másik orvos is megvizsgálta a páciens, mivel a „méh mellett baloldalt érzékeny képletet találtak”.

A javaslat az volt, hogy e gyulladás miatt a nő otthon pihenjen, és kezelést vegyen igénybe. Mialatt dr. Steinberger Sarolta a kezelőorvos részére írt levelet, a várandós nő elsápadt, az „érverése kihagyni kezdett”, és elájult. A doktornő ekkor rögtön mentőt rendelt, mivel méhen kívüli terhességre gyanakodott. A mentő a páciens mûtétre kórházba szállította, aki azonban a mûtőasztalon a heveny vérzés miatt meghalt.

A törvényszéki per

Ezekben az esztendőkből dr. Steinberger Sarolta a budapesti, V. kerületi Koháry (ma Nagy Ignác) utca 16. szám alatt lakott (1. emelet 2. ajtó), így nem kellett sokat sétálnia a Budapesti Büntető Törvényszékre (V. kerület, Markó utca 27.), mivel az a szomszédjában, a Magyar Törvényszéki Palotában székelt.

A rendőrség nyomozása, az özvegy férj és a tanúk meghallgatása, a doktornő kihallgatása és dr. Orsós Ferenc orvosszakértő szakvéleményének beszerzése után a budapesti ügyészség a vádiratban dr. Steinberger Saroltát gondatlanságból elkövetett emberölés vétségével vádolta meg. A törvényszéki főtárgyaláson a korábbi személyek és a rendelőintézeti kollégák meghallgatása történt. (A tárgyaláson a doktornőt egy férfi ügyvéd képviselte, pedig ekkor már több mint egy évtizede praktizált az első magyar ügyvédnő, dr. Ungár Margit, akinek a büntetőjog volt a szakterülete, és akivel valószínűleg a feminista rendezvényekről már ismerték egymást.)

A fókusz azon volt, hogy mikor történt a méhen kívüli terhesség felismerése. Ebben az orvosszakértő véleménye volt perdöntő, aki a nyomozás során adott szakvéleményében is hangsúlyozta: tisztázni kell, hogy „bizonyossággal megállapított-e a kúrterhesség, vagy nem”, és hogy ez mikor történt, mert ha ez május 29-én, akkor a doktornő „orvosszakértői szempontból nem tehető felelőssé”. A perben dr. Orsós Ferenc kijelentette, hogy a méhen kívüli terhesség megállapítása a három hónapos kor előtt sem olyan nehéz, mert vannak objektív ismérvei, és ha azt tapintással nem lehet megállapítani, akkor szerológiai vagy röntgenvizsgálat útján kell megtenni. Továbbá felvetette, hogy a beleket „beöntéssel kitaríthatják” volna, és így rövid időn belül megejthették volna a második vizsgálatot. Majd az OTI-ellátást is kritikának vetette alá, de a műtéthez való előkészület és a folyamat időtartamát is hosszúnak ítélte, a transzfúziót is hiányolta. Konklúzióként megállapította, hogy „végeredményben a beteg elhalálzásánál két körülmény, a helytelen diagnózis és a késedelmes műtét játszott közre”.

Ezután az 1937. október 26-i ítéletet dr. Krayzell Miklós törvényszéki bírósági tanácsa hozta meg, akik dr. Steinberger Saroltát gondatlanságból elkövetett emberölés vétsége miatt ezer pengő pénzbüntetésre ítélték (havi fizetése 220 pengő volt), de a pénzbüntetés behajtását háromévi próbaidőre felfüggesztették (a foglalkozástól való eltiltás mellékbüntetést – az ügyészi indítvány ellenére – nem szabták ki).

A háromtagú tanács a bűnösség kérdésében megosztott volt, az ítéletszerkesztő bírósági (dr. Neuvirth József) az orvosnő ártatlansága (felmentése) mellett tette le a voksát. Indoklása szerint amint a doktornő felismerte a méhen kívüli terhességet, rögtön intézkedett, mentőt hívott. Így addig, amíg nem ismerte fel ezt a sürgős ellátást igénylő állapotot, az orvosi tévedés, de bűncselekményt nem valósított meg vele. A tanács másik két tagja (így az

elnök is) nem osztotta ezt az okfejtést, szerintük – ezt a szakértői véleményre támaszkodva kifejtették – a doktornőnek már a korábbi alkalmakkor is fel kellett volna vetnie a méhen kívüli terhesség gyanúját, és ennek megfelelően kellett volna eljárnia.

A bírák enyhítő körülményként vették figyelembe a doktornő hosszú és kifogástalan orvosi működése alatti büntetlen előéletét (erre tekintettel mellőzték a foglalkozástól való eltiltást), illetve azt, hogy amint felmerült a méhen kívüli terhesség gyanúja, rögtön intézkedett (ezért is függesztették fel a pénzbüntetés megfizetését). Az ítéletben rögzítették, hogy a védő által a főtárgyaláson felvetett bizonyítási indítványokat (újabb tanú, nőgyógyász szakértő és az Igazságügyi Orvosi Tanács [IOT] bevonása) azért mellőzték, mert azokat nem találták szükségesnek.

A sajtó is többé-kevésbé pontosan tudósított a nyilvános tárgyalásról, a kihirdetett ítéletről és annak szóbeli indoklásáról, amely ellen a tárgyaláson az ügyész, valamint a doktornő és védője is nyomban fellebbezést jelentett be [7].

A fellebbezés

A jogorvoslati kérelemben – immár új (férfi) védővel – dr. Steinberger Sarolta több oldalon keresztül sorolta, hogy miért tarthatatlanok az elsőfokú ítélet megállapításai. Meglátása szerint az orvosszakértő, dr. Orsós Ferenc a kórbonctani tudományok művelője, elismert tudósa, így ő nőgyógyászati kérdésekhez kellő szakértelemmel nem bírt, ezért alaptalan az ítélet.

Beadványában hangsúlyozta, hogy eltekintve „attól a világszerte általánosan elismert igazságtól, hogy egy orvost azért, mert a beteg vizsgálatánál objektív tünetek hiányában valamely betegséget nem diagnosztizál, bűnösnek kimondani és elítélni nem lehet – a jelen esetben 37 éves feddhetetlen orvosi múltamból, egyik fővárosi OTI nőgyógyászati rendelés osztályvezető orvosi állásában szerzett óriási gyakorlatomból és elismert szaktudásomból merített önérettel és teljes meggyőződéssel állíthatom, hogy nem én tanúsítottam szakmabeli járatlanságot a (...) kezelésénél, – hanem dr. Orsós Ferenc törvényszéki orvos úr tévedett olyan súlyosan, hogy az az egész nőgyógyász társadalomban megütközést kellett. Olyan téves állításokat kockáztatott meg, amik az orvostudományban ezideig nemcsak ismeretlenek voltak, de a nőgyógyászat elemi szabályaival is ellentétben állanak.”

Ezután pontról pontra cáfolta az orvosszakértő (és az ítélet) állításait úgy, hogy a döntés írásbeli véleményezésére felkérte „az ország legkitűnőbb és legnevesebb néhány szakmabeli szaktekinélyét”, dr. Scipiades Elemért, a pécsi egyetem rektorát, a szülészeti és nőgyógyászat nyilvános rendes tanárát, dr. Fekete Sándor és dr. Szili Jenő nőgyógyász főorvosokat, dr. László Ernő János nőgyógyász szakorvost és dr. Markó Dezső röntgenfőorvost. Álláspontja szerint a méhkürt megrepedése előtt a

beteg panaszja és objektív lelete alapján nem volt gyanú a méhen kívüli terhesség felvetésére („minden alkalommal saját lábán jött a rendelőbe”), az ilyen állapotot a korai időszakban csak kivételes esetekben lehet megállapítani, diagnosztizálása a legnehezebbek egyike. Hangsúlyozta, hogy a szerológiai (vérsavó-) vagy röntgenvizsgálat teljesen alkalmatlan módja a méhen kívüli terhesség megállapításának. Kiemelte, hogy a május 29-i ruptura után a páciens rögtön műtetre küldte, ezért életben kellett volna maradnia (itt utalt arra, hogy a műtét előkészítése és folyamata is igen hosszú időt vett igénybe, ráadásul nem mindenben volt szakszerű, ami így jelentősen megnövelte az elvérzés kockázatát).

Majd aláhúzta, hogy a csatolt szakorvosi „véleményeknek egybehangzó megállapítása az tehát, hogy a nőgyógyászati orvosi szaktudomány mai ismerete szerint engem a (...) kezelése és vizsgálata körül a legcsekélyebb mulasztás, késedelem vagy gondatlanság se terhelt, mindent elkövettem, amit emberi és orvosi kötelességem részemre előírt, illetve a tudomány és gyakorlat lehetővé tett és hogy ezek szerint a (...) elhalálozásáért felelős sem Isten, sem ember előtt nem én vagyok!” Végül kérte, hogy másodfokon az IOT adjon szakvéleményt.

Az ítélet tábla ítélete

Az Igazságügyi Palotában (V. kerület, Kossuth Lajos tér 12.) székelő budapesti ítélet tábla az 1938. június 18-án tartott főtárgyaláson elfogadta a bizonyítás kiegészítési indítványát, és felhívta szakvéleményadásra az IOT-t, amely ezt az október 4-i ülésén meg is tette, ahol dr. Frigyesi József professzor előterjesztését (MNL OL K. 765 39. köt., 438/1938.) egyhangúlag fogadták el [8]. Az ítélet tábla a bizonyítást elrendelő végzésében megjegyezte, hogy dr. Orsós Ferencnek a nyomozati szakban és a törvényszéki főtárgyaláson tett véleménye között ellentét volt, a fellebbezéshez csatolt szakértői vélemények pedig „merőben ellentétesek” az orvosszakértő állításai-
val.

A szerzők véleménye szerint, ha jóhiszeműek vagyunk, akkor elfogadjuk, hogy dr. Orsós Ferenc nem akart ártani a doktornőnek, tévedett, de ha ezt nem fogadjuk el, akkor a Magyar Orvosok Nemzeti Egyesülete (MONE) elnökeként, felsőházi tagként akár ennek az ellenkezője is elképzelhető, miszerint szakértői véleményét szélsőjobb oldali politikai meggyőződése (zsidóellenessége) befolyásolta [9].

Ezután az ítélet tábla 1938. december 23-án hozta meg döntését. Dr. Dusárdy István tanácsa (az előadó bíró dr. Szádeczky-Kardoss Lajos volt) jogerősen kimondta dr. Steinberger Sarolta ártatlanságát bűncselekmény hiánya miatt. Az ítélet tábla osztotta az IOT álláspontját, miszerint a méhen kívüli terhességnek az első három hónapban biztos tünetei rendszerint nincsenek, így felismerése a rupturáig nehéz. Továbbá a doktornő nagy mé-

het talált, amely pont az ellentéte a méhen kívüli terhességnek, és a beteg utolsó vizsgálatakor sem utalt erre semmilyen körülmény, így a bíróság álláspontja szerint „a tudomány mai állása szerint” dr. Steinberger Sarolta semmilyen hanyagságot, felületességet, mulasztást vagy gondatlanságot nem követett el. Az ítéletről a sajtó is – valamivel kevesebb napilap, szűkebb terjedelemben, mint az elsőfokú döntésről – beszámolt [10].

Összegzés

Megállapíthatjuk, hogy a hazánkban végzett első orvosnő nem követett el orvosi műhibát, a büntetőeljárás alatt mindvégig megillette az ártatlanság véelme mint alkotmányos alapelv (miszerint mindaddig ártatlannak kell tekinteni valakit, amíg a bíróság a jogerős ítéletével ennek ellenkezőjét meg nem állapítja). Hírnevén nem esett csorba, pedig emiatt joggal aggódott a fellebbezésében: „Egy bűnösséget megállapító ítélet – ha a büntetés még olyan enyhe is – mindig súlyosan kompromittáló és a társadalomban az egyéni megbecsülés aláértékelésére vezet. Különösen diffamáló azonban az ítélet, amely a foglalkozásában való járatlanság és gondatlanság bélyegét sűti a vádlott homlokára. Ezért én, aki mögött egy tisztességben, becsületes munkában eltöltött élet áll, aki, mint az Országos Társadalombiztosító Intézet egyik nagy nőgyógyászati rendelésének osztályvezető orvosa az orvostársadalomban általánosan megbecsült nevet szereztem magamnak, nem hagyhatom magamon száradni az élethivatásomban való tudatlanság bélyegét, nem nyugodhatom meg a jogászilag is, orvosilag is téves ítélet megállapításaiban (...).” Így is lett, a fellebbezés meghozta az eredményét, és az ítélet tábla jogerősen megállapította az orvosnő ártatlanságát.

* * *

A 2025. esztendőben kettős jubileumot ültünk, mivel dr. Steinberger Sarolta 150 évvel ezelőtt született, illetve 125 éve szerezte meg orvosi diplomáját. Tekintettel ezekre az évfordulókra, a jelen tanulmány szerzői kezdeményezték a Magyar Nemzeti Banknál emlékérmé (24348-2/2024), illetve a Magyar Postánál (emlék)bélyeg kibocsátását, de azok a benyújtott javaslatok nagy és a kibocsátás kis száma miatt nem valósulhattak meg. Épp ezért érdemes lenne vele az orvosi érme tárházát bővíteni, mivel – tudomásunk szerint – még nem készült róla numizmatikai tárgyi emlék [11, 12]. Meglátásunk szerint méltó lenne ehhez az alkalomhoz, hogy alma materében, a Semmelweis Egyetemen emléktábla (emlékérem), esetleg – a másik női elsőhöz, dr. Hugonnai Vilmához hasonlóan – tér, park (közterület) is hirdesse a nevét [13, 14].

Így mai utódai emlékezhetnek rá, és megünnepelhetik – akár születésnapján, szeptember 12-én a nyughelyén [15], a budapesti Kozma utcai zsidó temetőben (5B par-

cella, 7. sor 10. sőr) –, ráirányítva a figyelmet egy olyan kiemelkedő egyéniségre, aki maradandó nyomot hagyott a magyar orvosnői hivatás történetében.

Irodalom

- [1] Kiss L. Medics in the servants' hall, or curiosities of medical history from the history of emancipation in Hungary. [Medikák a cselédbejáróban, avagy orvostörténeti kuriózumok az emancipáció magyarországi történetéből.] *Lege Artis Med.* 2009; 19: 359–360. [Hungarian]
- [2] Documents in the Budapest Capital Archives. [Dokumentumok a Budapest Fővárosi Levéltárban.] BFL VII. 5. c. 2570. kisdoboz, 14180/1936, BFL VIII. 1. d. 13593/1937. [Hungarian]
- [3] Bruckner É. In the footsteps of the first Hungarian female doctresses. [Az első magyar orvosnők nyomában.] *Polgári Szle.* 2019; 15(1–3): 381–398. [Hungarian]
- [4] Dörnyei S. The first women in the medical career. [Az első nők az orvosi pályán.] *Orv Hetil.* 2010; 151: 150–153. [Hungarian]
- [5] Kéri K. Disputes about the training of female doctresses in the second half of the 19th century. [Viták az orvosnők képzéséről a XIX. század második felében.] *Orv Hetil.* 2019; 160: 1881–1884. [Hungarian]
- [6] History of doctresses I–IV. [Az orvosnők története I–IV.] *Orv Hetil.* 1902; 43: 36–41., 1902; 43: 90–93., 1902; 43: 99–105., 1902; 43: 120–127. [Hungarian]
- [7] Reports in newspapers. [Tudósítások újságokban.] *Magyar Országos Tudósító (MOT)*, törvényszéki kiad. 1937. 10. 26: 4 -1., *Budapesti Hírlap* 1937; 244 (10. 27.): 5., *Esti Kurír* 1937; 244 (10. 27.): 2., *Friss Újság* 1937; 244 (10. 27.): 6., *Kis Újság* 1937; 244 (10. 27.): 5., *Magyarország* 1937; 244 (10. 27.): 14., *Magyarság* 1937; 244 (10. 27.): 11., *Pesti Hírlap* 1937; 244 (10. 27.): 10., *Pesti Napló* 1937; 244 (10. 27.): 4., *Új Nemzedék* 1937; 244 (10. 27.): 9., *Újság* 1937; 244 (10. 27.): 9. [Hungarian]
- [8] Forrai J. Sarolta Steinberger, the first female doctor inaugurated in Budapest. [Steinberger Sarolta, az első, Budapesten avatott doktornő.] *Per Aspera ad Astra* 2021; 8: 85–103. [Hungarian]
- [9] Petényi G. About the “expert” and “scientific” work of Ferenc Orsós. [Orsós Ferenc „szakértői” és „tudományos” munkásságáról.] *Orv Lapja.* 1945; 1: 18–22. [Hungarian]
- [10] Reports in newspapers. [Tudósítások újságokban.] *Magyar Országos Tudósító (MOT)*, törvényszéki kiad. 1938. 12. 23: 3-1., *Friss Újság* 1938; 293 (12. 24.): 5., *Kis Újság* 1938; 292 (12. 24.): 5., *Magyarország* 1938; 291 (12. 24.): 5., *Pesti Hírlap* 1938; 292 (12. 24.): 15., *Pesti Napló* 1938; 270 (12. 24.): 6. [Hungarian]
- [11] Szállási Á. Doctresses in Hungarian numismatics. [Orvosnők a magyar numizmatikában.] *Orv Hetil.* 1998; 139: 2389–2391. [Hungarian]
- [12] Jakó J. Portraits of Hungarian doctresses on medals. [Magyar orvosnők portréi érmeken.] *Hematol Transzfuziol.* 2008; 41: 38–42. és 100–105. [Hungarian]
- [13] Semmelweis University. [Semmelweis Egyetem.] Available from: <https://semmelweis.hu/az-egyetemrol/az-egyetem-bemutata-sa/legek-a-semmelweis-egyetemen> [accessed: Sept 18, 2024]. [Hungarian]
- [14] Semmelweis News. [Semmelweis Hírek.] Available from: <https://semmelweis.hu/hirek/2020/09/09/teret-neveztek-el-hugonnai-vilmarol-az-első-magyar-orvosnora> [accessed: Sept 18, 2024]. [Hungarian]
- [15] Honti J. Dr. Sarolta Steinberger, the first female doctor at the University of Budapest. [Dr. Steinberger Sarolta, a budapesti egyetemen az első orvosnő.] *Orv Hetil.* 2010; 151: 1236. [Hungarian]

(Göndör Éva dr.,
Győr, Áldozat utca 12., 9026
e-mail: gondore@sze.hu)

„Multis minatur qui uni facit iniuriam.”
(Sokakat fenyeget, aki eggyel igazságtalan.)

A cikk a Creative Commons Attribution 4.0 International License (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>) feltételei szerint publikált Open Access közlemény, melynek szellemében a cikk bármilyen médiumban szabadon felhasználható, megosztható és újraközölhető, feltéve, hogy az eredeti szerző és a közlés helye, illetve a CC License linkje és az esetlegesen végrehajtott módosítások feltüntetésre kerülnek. (SID_1)